

(Данас, 10. 2 .2012)

Успехе које Турска бележи на међународном плану у протеклој деценији, као и више него динамичан раст турске привреде, неодвојиви су од успона и убедљивих победа Партије правде у развоју (АКП) на изборима 2002, 2007 и 2011. године. Иако се често назива „неоосманском“, турска спољна политика је много више од тога. Она је обезбедила Турској велики утицај на простору који превазилази границе некадашњег Отоманског царства.

Поред Блиског истока, Северне Африке и Балкана, Турска шири своје економске и политичке интересе и на друге континенте. Након што је освојио срца већинског дела Турске, премијер Реџеп Тајип Ердоган је захваљујући ставовима по питању Израела и његових војних операција на Блиском истоку, за веома кратко време постао „јунак арапских улица“. Поред честих оптужби на рачун израелске политике коју види као „највећу претњу по мир на Блиском истоку“ и исламистичког бацкгроунд-а, Ердогановој популарности међу Арапима на Блиском истоку и у Северној Африци, допринело је и арапско порекло његове супруге Емине.

Секуларни и зелени бизнисмени

Очигледан примат који је Ердоганова „екипа“ дала Блиском истоку није, међутим, затворила врата турским евроинтеграцијама. Судећи по изјавама министра спољних послова Турске Ахмета Давутоглуа, Европска унија и даље остаје на врху листе спољнополитичких приоритета Турске. Барем формално. Управо је „умерено исламска“ АКП, од свих досадашњих турских влада, учинила можда највеће помаке у приближавању Турске Европској унији. Не без разлога и задњих намера, разуме се.

Премијер Ердоган и министар Давутоглу су активном спољном политиком која је поспешила експанзију турске привреде, успели да помире „секуларне“ и „зелене“ привреднике и смање њихов отпор унутрашњим реформама, чији је један од најважнијих аспеката управо „обуздавање“ турских оружаних снага. Тешко је, међутим, не приметити

да је у склопу унутрашњих реформи започета тзв. „политика отварања према Курдима“ (Kürk Аџилими), у исто време и политика подвргавања турских оружаних снага критици турске јавности због досадашњих „мршавих“ резултата у вишедеценијском „решавању“ тог више него горућег проблема. Свесна чињеница да демократија не може да заживи без обуздавања војске и да је то један од предуслова за чланство у ЕУ, али и да би се решила овог „Демокловог мача“ који виси изнад главе сваке владе од 1960. године, АКП се - по први пут у турској историји - усудила да пређе из одбране у контранапад, започевши потчињавање ове својеврсне „свете краве“ демократски изабраној власти. Овај за сваку демократију важан посао, Ердоган је започео тек након што су промењене међународне околности пружиле шансу за успех једном таквом сложенем и осетљивом подухвату.

Поруке које су током протеклих осам година у неколико наврата стизале из Вашингтона, а које гласе да је време војних удара прошло и да САД неће имати разумевања за такве акције које су у прошлости биле толерисане, поред турских генерала, чуо је и Ердоган. Смели потези Ердогана на спољнополитичком у унутрашњем плану, учинили су да турско друштво у доброј мери заборави на „три страха“ која је Турској наметнула Ататуркова елита. Страх од странаца који ће као некад Отоманску империју, распарчати Турску, страх од исламиста, као и до скоро доминантна улога војске у „решавању“ курдског проблема, давали су турским оружаним снагама готово месијанску улогу у турском друштву и гарантовали им централно место у турском политичком животу. Настављајући реформе започете у време председника Тургута Озала, осамдесетих година Ердоган је показао да се поменути проблеми могу решити и на друге начине, као и да војска, штитећи секуларизам у облику у коме га је Турској оставио „отац Турака“, заправо штити понајвише свој привилегован положај у држави и друштву.

Дисциплиновање новинара и интелектуалаца

Оставке начелника генералштаба Ишика Кошанера и главнокомандујућих копнених, поморских и ваздушних снага, као и десетине официра ухапшених у склопу судских процеса „Ергенекон“ и „Маљ“, најбоље показују у којој мери је владајућа партија успела да загосподари турским оружаним снагама, полицијом и државном безбедношћу.

Поред, до пре неколико година незамисливог „кресања крила“ турским генералима, обрачун демократије са тзв. „дубоком државом“ („дерин девлет“), односно са деловима антиисламски оријентисаних делова војске, полиције и академске јавности, дао је прилику Ердогану да успут дисциплинује поједине новинаре и интелектуалце. У јеку предизборне кампање, у марту месецу прошле године, ухапшени су новинари дневних

листова Миллиует и Радикал, Недим Шенер и Ахмет Шик. Лишавање слободе Ахмета Шика не би толико узбуркало секуларистичку јавност у Турској да Шик није био ухапшен у тренутку у коме је приводио крају своју књигу „Имамова војска“ (Имам'ин Ордусу), чија је тема инфилтрирање кадрова блиских имаму Фетулаху Гулену (за кога се тврди да вуче све konce у Турској) у полицију. Случај ова два новинара, као ни Ердоганова изјава од пре пар година, у којој је Ататурковог најближег сарадника, првог премијера и другог председника Републике Турске, Исмета Иненија, упоредио са Адолфом Хитлером, нису једино што се „ставља на душу“ премијеру Ердогану. Оштрим коментаром поводом текста „Он мој председник неће бити“, у коме је новинар турског дневног листа Хүрриует, Бекир Џошкун критиковао председника Абдулаха Гула, премијер Ердоган започео је рат са непослушним турским штампаним медијима. Иако је Џошкун након избора отпуштен из новина, тензије између Ердогана и медијске групе Доган нису смањене. Напротив. Каснији притисци власти на „Доган групу“, која издаје неке од најпопуларнијих дневних листова попут Milliyet-a и Hürriyet -a, због наводне утаје пореза, доведени су у везу са писањем поменутих листова о судском процесу против турске добротворне организације „Дениз Фенери“ у Немачкој. Оптужба гласи да је „Дениз Фенери“ новац прикупљен од турских радника дала не онима којима је био неопходан и намењен, већ појединим компанијама, наводно блиских премијеру Ердогану.

Тиха диктатура

Поред свега наведеног, у прилог тези да Ердоган скривајући се иза „приче“ о борби за демократију и чланству у ЕУ, заправо покушава да заведе „тиху“ диктатуру исламиста, противници такође често истичу склоност актуелног турског премијера да одржава блиске односе са проблематичним лидерима какав је био убијени Муамера Ел Гадафија или Бешира Ел Асада, Ахмединеџад и Омер Хасан Ел Бешир. Награда из области људских права, коју је 2010. године примио од Гадафија, дружење са Асадом крунисано заједничким летовањем у Бодруму, 2008. године, незаборавне изјаве да је „демократија као трамвај“ и да ће „по доласку на своје радно места сићи са њега“, као и она да „демократија није циљ, већ средство“, само на први поглед се уклапају у упозорење Девлета Бахчелија да Ердоган „за узор узима блискоисточне султани“. У ширем контексту, Ердоган и министар спољних послова Давутоглу, успели су да Турску Вашингтону и свету, промовишу као незамењив канал за комуникацију са проблематичним лидерима у региону и шире, који заинтересованим странама на Западу, омогућава дијалог са државама попут Ирана и Сирије без „прљања руку“. Турска са своје стране добија могућност да инвестира у тим земљама и на један врло елегантан начин допринесе њиховој постепеној демократизацији. Отворено сврставање уз САД у „арапским пролећем“ захваћеној Северној Африци и на Блиском истоку, као и турско одрицање од дојучерашњих пријатеља, дају Ердогану могућност да уз „амерички благослов“ додатно ојача своје позиције на овим просторима.

ПР менаџери успешнији од политичара

Поред одличне организације и квалитетних кадрова у странци, харизматичном премијеру Ердогану на руку иде одуство јаке и организоване опозиције. Наиме, турске опозиционе партије данас више личе на тигрове од папира него на озбиљне противнике пред којим би Ердоганова партија могла да устукне. Уштогљени и однарођени кадар Ататуркове Народно-републиканске партије (Cumhuriyet Halk Partisi, у даљем тексту: ЦХП), с обзиром на старосну структуру руководиоца, више подсећа на президијум некадашњег Совјетског Савеза, него на снагу која Турску треба да повуче у нови миленијум. Као што је након успешно спроведеног референдума за промену 26 чланова устава, одлично приметио Ертан Ајдин, професор на Чанкаја универзитету у Анкари и оснивач агенције за испитивање јавног мњења Полмарк (Поллмарк), „са једне стране налазила се оргомна машинерија АКП-ових маркетиншких стручњака са Ипод и Блацкберру уређајима у рукама, а са друге стране, ЦХП која под контролом седамдесетогодишњака из Политбироа и даље води назадну игнорантску политику“.

Раније са Озалом и сада са Ердоганом, турска висока политика и бизнис су престали да буду забран тзв. „белих Турака“ („Беуаз Түрклер“), који су под видом борбе за секуларизам штитили свој привилеговани положај и загарантовану блиставу будућност. Вишедеценијска борба за поштовање права милиона грађана који нису припадали привилегованој класи Ататуркових првобораца и њихових потомака ушла је у завршну фазу. Кемализам, каквог га познајемо, све крупнијим корацима силази са сцене, а што се самог Кемала Ататурка тиче, њему ће по свему судећи остати загарантовано место најзаслужнијег за победу над страним непријатељима који су желели да распарчају Турску и отерају Турке у Централну Азију. Његови, све мање утицајни следбеници, на више од овога неће моћи да рачунају.

Одломак из опширнијег ауторског чланка.